

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо виборності прокурорів
у Сполучених Штатах Америки та Швейцарській Конфедерації**

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо виборності прокурорів
у Сполучених Штатах Америки та Швейцарській Конфедерації***

***Анотація.** В аналітичній записці досліджуються правові підстави та порядок проведення виборів прокурорів, аналізуються моделі фінансування і правового регулювання процедури таких виборів, питання матеріального забезпечення виборних прокурорів як гарантії їх незалежності.*

Із цією метою проаналізовано міжнародні документи щодо статусу прокурорів, відповідне законодавство держав-членів Європейського Союзу, національне законодавство та правозастосовна практика окремих штатів Сполучених Штатів Америки та кантонів Швейцарської Конфедерації, в яких на сьогодні залишилася традиція виборності прокурорів.

За результатами аналізу надано висновки щодо переваг та ризиків різних моделей виборності прокурорів, а також пропозиції стосовно можливості використання досвіду зазначених держав для формування системи органів прокуратури України.

***Ключові слова:** прокурор, виборність прокурорів, правове регулювання виборів прокурорів, фінансове забезпечення виборності прокурорів.*

Зміст

Вступ	4
Основна частина.....	6
1. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо правового регулювання виборності прокурорів.....	6
2. Правові засади виборів і статус виборних прокурорів у Швейцарській Конфедерації	18
Висновки	22

Вступ

Відповідно до положень Рекомендацій Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя від 6 жовтня 2000 року прокурори, виходячи з їх функціональних обов'язків, визначаються як представники органів державної влади, які від імені суспільства та в інтересах держави гарантують застосування закону, коли його порушення веде до кримінальних санкцій, враховуючи як права фізичної особи, так і необхідну ефективність системи кримінального судочинства¹.

У системі кримінального судочинства прокурори: ухвалюють рішення про порушення і продовження кримінального переслідування; підтримують кримінальне обвинувачення в суді; подають апеляції на деякі судові рішення; здійснюють національну політику щодо злочинності, пристосовуючи її за необхідності до дійсності на місцях і в регіонах; проводять, керують і здійснюють нагляд за слідством; стежать, щоб потерпілі отримували необхідну допомогу і сприяння; розглядають альтернативи кримінальному переслідуванню; наглядають за виконанням судових рішень тощо.

Діючи від імені суспільства, а не від імені якогось органу влади і не від свого імені, прокурори мають керуватися при виконанні своїх обов'язків *державними інтересами*. Вони повинні додержуватися двох необхідних вимог, що пов'язані, з одного боку, з правами фізичних осіб, і з іншого боку – з необхідністю результативності системи кримінального судочинства, яку прокурор певною мірою повинен гарантувати.

Як наслідок, держава має вжити відповідних заходів щодо гарантій незалежності прокурорів, які б давали їм можливість виконувати свої професійні обов'язки і повноваження без неправомірного втручання або незаконного притягнення до відповідальності. У будь-якому випадку, прокурор повинен здійснювати кримінальне переслідування без неправомірного тиску з боку державних чиновників або інших осіб, підпорядковуючись виключно вимогам закону. Своєю чергою, прокуратура повинна періодично звітувати перед громадськістю про свою діяльність загалом і, зокрема, про заходи, за допомогою яких втілювалися ці пріоритети.

У різних юрисдикціях прокурор як представник органу державної влади, що здійснює процесуальне керівництво або іншим способом забезпечує кримінальне провадження, належить до законодавчої, виконавчої або (здебільшого) судової гілки влади.

Зазначений правовий статус та функції, які зобов'язаний виконувати прокурор, обумовлюють відповідну процедуру або порядок призначення прокурора на посаду.

Такий порядок має бути збалансованим щодо різних гілок влади, але в будь-якому випадку стосується саме призначення прокурорів у передбаченому законом порядку, а не виборів прокурорів громадянами чи мешканцями певних адміністративних регіонів.

¹ Рекомендації Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя від 6 жовтня 2000 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf

На сьогодні у державах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС), а також у Великій Британії, Австралії та Канаді чинне законодавство й правозастосовна практика не передбачають прямих чи непрямих виборів населенням генеральних, регіональних або місцевих прокурорів.

Наприклад, у Великій Британії вибори прокурорів не проводяться у сенсі «народного голосування». Генеральний прокурор призначається монархом за поданням Прем'єр-міністра держави, регіональні та окружні (місцеві) прокурори призначаються Королівською прокурорською службою за результатами проведеного конкурсу.

Так само в Австралії вибори прокурорів на жодних рівнях не проводяться, оскільки Генерального прокурора (Федерального прокурора) призначає генерал-губернатор Австралії, а регіональні та окружні прокурори призначаються губернаторами штатів.

Аналогічний порядок призначення прокурорів властивий і Канаді, де прокурори діють від імені Корони і входять до системи державної служби, а не відносяться до виборних посад.

Єдиними державами, в яких на сьогодні існує процедура виборності прокурорів, є США (на рівні округів у більшості штатів) та Швейцарія (в окремих кантонах).

Основними причинами існування виборності окружних прокурорів (District Attorneys) у більшості штатів США є збереження особливої традиції американської правової системи, яка сформувалася під впливом різних історичних, політичних та ідеологічних чинників. У її основі, зокрема, лежить принцип *прямої підзвітності громаді*, згідно з яким місцевий прокурор має представляти інтереси народу свого округу. Тому вибори гарантують, що він буде чутливим до місцевих пріоритетів і цінностей. Це дозволить місцевим виборцям впливати на кримінальну політику та убезпечить їх, як вони вважають, від політичного й корупційного впливу регіональних (на рівні штату) та федеральних еліт.

На усталену практику виборності прокурорів у США також впливають принципи *дискреційної влади прокурора* та *локальної автономії громад*.

Згідно з першим принципом, оскільки окружні прокурори в США наділені необмеженою дискрецією (свободою дій) щодо кримінального переслідування місцевих жителів, що, відповідно, має великий вплив на життя громади, вважається обґрунтованим, щоб особа з такими повноваженнями отримувала свій мандат безпосередньо від жителів цієї громади.

Другий принцип виходить із традиційного переконання, що громади краще знають, які пріоритети правопорядку є найважливішими для їхнього округу, тому представники правоохоронної влади (шерифи та прокурори) мають обиратися місцевими мешканцями.

Локальна автономія громад США також обумовлена суто історичними чинниками, пов'язаними з обставинами освоєння нових територій, які знаходилися на значній відстані від центрів регіональної чи федеральної влади, внаслідок чого жителі певної громади мали покладатися виключно на власні

сили та відповідальність у всіх питаннях місцевого врядування та підтримання правового порядку у своєму окрузі.

У Швейцарії прямі вибори прокурорів, які наразі існують у двох кантонах (Цюріху та Женеві), також ґрунтуються на стійких багатовікових традиціях прямої демократії та кантональної автономії. Вони передбачають, що громадяни безпосередньо беруть участь у прийнятті державних рішень, тому виборність прокурорів розглядається як логічне продовження права народу контролювати діяльність всіх владних інституцій, включно з правоохоронними та судовими. Такі вибори забезпечують прямий мандат від народу, що робить прокурора підзвітним громаді, а не лише політичному керівництву. У кантоні Женева, окрім того, вибори прокурорів пов'язують із правом кантону самостійно визначати судову систему та із підтриманням балансу сил між різними гілками влади.

Основна частина

1. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо правового регулювання виборності прокурорів.

У США виборність прокурорів є унікальною практикою, яка охоплює більшість штатів, і це фактично єдина держава, де виборність прокурорів існує на рівні округів. У більшості штатів прокурори обираються прямими виборами на рівні адміністративних округів (county level), а в низці штатів (наприклад, у Флориді) вибори проводяться на рівні судових округів (judicial circuits), що охоплюють кілька адміністративних одиниць². Вибори прокурорів проводяться у 46-ти з 50-ти штатів, винятки становлять Нью-Джерсі (прокурорів призначає губернатор), Делавер (прокурорів призначає губернатор і затверджує сенат штату), Коннектикут (прокурорів призначає комісія (Criminal Justice Commission)), Род-Айленд (прокурорів призначає губернатор)³.

За офіційними даними Національного опитування прокурорів (National Survey of Prosecutors, Bureau of Justice Statistics), у США існує понад 2 тис. прокурорських округів (prosecutorial districts), тобто офісів головних прокурорів штатного рівня, які займаються кримінальними справами у судах штатів. Це число охоплює всі адміністративні одиниці, де діють окружні прокурори (District Attorneys, State Attorneys, County Attorneys)⁴. Тобто у державі існує близько 2,300 виборних прокурорів⁵, що становить найбільшу кількість у світі⁶, та є винятком, окрім кантону Цюрих у Швейцарії, в історії формування інституту прокуратури.

² Prosecutors and Politics Project. University of North Carolina at Chapel Hill. URL: <https://law.unc.edu/academics/centers-and-programs/prosecutors-and-politics-project/>

³ National Association of Attorneys General. Attorney General Elections. URL: https://www.naag.org/news-resources/research-data/attorney-general-elections/#:~:text=Table_title=%20Attorney%20General%20is%20Appointed%20Table_content:%20header:Method:%20Elected%20%7C%20Incumbent:%20Jason%20Miyares%20%7C

⁴ National Survey of Prosecutors. Bureau of Justice Statistics. URL: <https://bjs.ojp.gov/data-collection/national-survey-prosecutors-nsp#0-0>

⁵ National Database of Prosecutor Elections and Contributions. University of North Carolina at Chapel Hill. URL: <https://law.unc.edu/academics/centers-and-programs/prosecutors-and-politics-project/ppp-database/>

⁶ UNC School of Law. National Study of Prosecutor Elections. Chapel Hill: University of North Carolina, Prosecutors and Politics Project, 2020. URL: <https://law.unc.edu/wp-content/uploads/2020/01/National-Study-Prosecutor-Elections-2020.pdf>.

Існують різні моделі виборів у штатах: у більшості – прокурори обираються на рівні округів (county level) у партійних виборах (наприклад, Каліфорнія, Нью-Йорк, Техас), тоді як в інших – застосовуються безпартійні вибори (наприклад, Вісконсин). Їх організують виборчі комісії штатів та округів (State Election Boards, County Election Commissions). Організаційно вибори прокурорів проводяться одночасно з іншими місцевими виборами (шерифи, судді, члени рад) та можуть збігатися з президентськими кампаніями, що впливає на результати: дослідження показують, що успіх кандидата у президенти може підсилювати позиції прокурорів тієї ж партії на місцевому рівні⁷. Зокрема, ідеться про використання кримінальних справ як політичної зброї («weaponization of prosecutions») або тенденції націоналізації місцевих виборів і залежності прокурорів від загальнонаціональних політичних трендів, а не від місцевих потреб.

На прикладі юрисдикцій п'яти найбільших округів: Лос-Анджелес (штат Каліфорнія), Нью-Йорк (штат Нью-Йорк), Кук (штат Іллінойс), Гарріс (штат Техас), Маямі-Дейд (штат Флорида), а також штатів Луїзіана, Арканзас, Кентуккі, Міссурі, Північна Дакота доцільно відслідкувати деякі особливості правового регулювання виборів окружних прокурорів у США.

За масштабністю та впливом найбільші округи США мають ключове значення для кримінальної політики, адже саме тут зосереджено найбільший обсяг справ. Лос-Анджелес є найбільшим округом країни з населенням понад 10 мільйонів, Нью-Йорк вирізняється високим рівнем політичної та правової уваги, Кук (Чикаго) посідає друге місце за чисельністю населення після Лос-Анджелеса, Гарріс (Х'юстон) є найбільшим округом Техасу, а Маямі-Дейд – ключовим округом Флориди.

Ці юрисдикції демонструють різні моделі фінансування і правового регулювання. Каліфорнія та Нью-Йорк мають сильні традиції партійних виборів і великі бюджети прокуратур. Іллінойс (округ Кук) показує приклад централізованого фінансування з акцентом на міську кримінальну політику. Техас (округ Гарріс) є прикладом більш децентралізованої моделі, де округи мають значну автономію. Флорида (округ Маямі-Дейд) поєднує місцеве фінансування із сильним впливом законодавства штату.

Політична різноманітність також відіграє важливу роль. Каліфорнія і Нью-Йорк традиційно належать до демократичних юрисдикцій, тоді як Техас і Флорида є республіканськими. Іллінойс демонструє змішану модель: Чикаго має демократичний вплив, а решта штату тяжіє до республіканців. Це дозволяє побачити, як політичний контекст впливає на виборність прокурорів. Отже, вибір цих юрисдикцій дозволяє продемонструвати повний спектр моделей – від найбільш централізованих до найбільш автономних, від демократичних до республіканських, від мегаполісів до великих регіональних центрів. Це робить аналітичний огляд репрезентативним і збалансованим.

⁷ Ayres, Ian; Prakash, Saikrishna Bangalore. A Bipartisan Approach to Political Prosecutions. *Journal of Legal Analysis*. Oxford Academic. Vol. 16. Issue 1. 2024. URL: <https://academic.oup.com/jla/article/16/1/140/7745780>; U.S. presidential elections can influence local prosecutor races. *Binghamton News*. 2024. URL: <https://www.binghamton.edu/news/story/5053/study-u.s-presidential-elections-can-influence-local-prosecutor-races>

У штаті **Каліфорнія** (Лос-Анджелес) окружні прокурори (District Attorneys) обираються шляхом прямих виборів на рівні округів (county level). Вибори є партійними, проводяться одночасно з іншими місцевими виборами, що регулюється положеннями *California Government Code*⁸ та *Los Angeles County Charter*⁹. Вибори окружних прокурорів у Каліфорнії прямо регулюються *California Elections Code § 1300*¹⁰. Закон встановлює, що вибори окружного прокурора та шерифа проводяться одночасно з президентськими праймеріз. Якщо ці посадові особи не обираються відповідно до інших положень (Sections 8140–8141), то такі вибори вважаються праймеріз, а остаточні вибори, тобто загальні вибори округу, проводяться одночасно з президентськими загальними виборами. Для інших окружних посадових осіб (окрім прокурора та шерифа) вибори організуються одночасно із загальнодержавними праймеріз, на яких висувають кандидатів у губернатори.

Таким чином, у Каліфорнії вибори прокурорів організаційно прив'язані до федерального виборчого циклу – президентських праймеріз і загальних виборів, що значно підсилює їх політичний резонанс. Строк повноважень окружного прокурора становить чотири роки, при цьому законодавство не встановлює обмежень щодо кількості переобрань, що дозволяє прокурорам залишатися на посаді протягом тривалого часу. Кваліфікаційні вимоги передбачають, що кандидат має бути ліцензованим адвокатом штату Каліфорнія, мати відповідний стаж юридичної практики й відповідати критеріям доброчесності, що впливають із загальних вимог до членів Державної колегії адвокатів Каліфорнії (*State Bar of California*)*.¹¹ Фінансове забезпечення окружного прокурора здійснюється з бюджету округу, розмір заробітної плати визначається рішенням місцевої влади та орієнтується на рівень суддів Вищого суду (*Superior Court*)**,¹² що гарантує незалежність від політичного впливу.

У Каліфорнії для окружних прокурорів діє спеціальна пенсійна програма District Attorneys' Retirement System (DARS), що охоплює тільки окружних прокурорів Каліфорнії, незалежно від округу. Це кваліфікований пенсійний план за нормами IRS (401(a) defined benefit plan)***,¹³ який забезпечує щомісячні пенсійні виплати після виходу на пенсію, а також додаткові соціальні гарантії, включно зі страхуванням і допомогами. Система створена як інструмент утримання та мотивації кадрів, адже посада окружного прокурора вимагає високої кваліфікації та стабільності. На рівні окремих округів передбачені

⁸ California Government Code. Sacramento: California Legislative Information, 2025. URL: <https://leginfo.ca.gov/faces/codesTOCSelected.xhtml?tocCode=GOV&tocTitle+=Government+Code+-+GOV>

⁹ Charter of the County of Los Angeles. Los Angeles: County of Los Angeles, Annotated Edition (з поправками станом на 2002 рік). URL: https://library.municode.com/ca/los_angeles_county/codes/code_of_ordinances

¹⁰ California Elections Code § 1300. California Legislative Information, 2025. URL: <https://leginfo.ca.gov/faces/codesTOCSelected.xhtml?tocCode=ELEC>

* State Bar у США – це офіційна професійна організація юристів, яка регулює допуск до адвокатської практики, дисциплінарні процедури та стандарти професії.

** Superior Court – це Вищий суд штату, суд першої інстанції загальної юрисдикції, який розглядає кримінальні, цивільні, сімейні та інші справи. У Каліфорнії саме судді Superior Court представляють базовий рівень судової системи, тоді як найвищою інстанцією є Верховний суд штату (Supreme Court of California).

*** IRS-qualified 401(a) defined benefit plan – це пенсійна система з визначеними виплатами, яка відповідає федеральним стандартам і надає податкові переваги як роботодавцю, так і працівнику. Саме на такій моделі побудована пенсійна система окружних прокурорів Каліфорнії.

додаткові пакети соціальних пільг. Наприклад, у San Diego County окружні прокурори мають доступ до базових і управлінських пільг, включно з оплачуваними відпустками, лікарняними, святковими днями й медичним страхуванням. У Riverside County для працівників прокуратури передбачені конкурентні зарплати, надбавки за освіту, а також пенсійні та медичні пакети. Це дозволяє поєднувати загальнодержавну систему DARS із локальними гарантіями, що підсилює матеріальну незалежність і стабільність служби.

Перевагами моделі є демократична легітимність та підзвітність громаді, проте ризики полягають у політизації кримінальної юстиції й можливості популістських рішень, особливо під час національних виборів. Додатково слід зазначити, що Лос-Анджелес є найбільшим округом США (понад 10 млн населення), тому його прокуратура має значний вплив на кримінальну політику штату.

У штаті **Нью-Йорк** окружні прокурори (District Attorneys) обираються прямими виборами в кожному з п'яти боро*¹⁴ міста Нью-Йорк (Манхеттен, Бруклін, Квінз, Бронкс, Стейтен-Айленд). Вибори є партійними, регулюються положеннями New York County Law § 926¹⁵. Строк повноважень становить чотири роки, при цьому законодавство не встановлює обмежень щодо кількості переобрань, що дозволяє прокурорам залишатися на посаді протягом тривалого часу. Кваліфікаційні вимоги передбачають, що кандидат на посаду окружного прокурора має бути адвокатом, допущеним до практики у штаті Нью-Йорк, із належною професійною репутацією. Це забезпечує високий рівень професійної кваліфікації та довіри до інституту прокуратури. У випадку вакансії призначення здійснює губернатор штату до наступних виборів.

Фінансове забезпечення здійснюється з бюджету штату та міста, що забезпечує матеріальну незалежність. Окружні прокурори Нью-Йорка входять до системи New York State Retirement System**,¹⁶ яка охоплює державних службовців. Для працівників прокуратури існують спеціальні програми, зокрема Optional 20-Year Retirement Plan (Section 89-d Retirement & Social Security Law)¹⁷, яка дозволяє певним категоріям співробітників (наприклад, слідчим у прокуратурі) виходити на пенсію після 20 років служби. Прокурори як виборні посадові особи користуються стандартними пенсійними програмами державних службовців, що забезпечує стабільні виплати й соціальні гарантії.

Перевагами моделі є високий рівень демократичної легітимності та можливість урахування специфіки кожного округу. Водночас ризики полягають у політичній залежності від партійних структур та впливу загальнонаціональних

---

*Боро (borough) – адміністративна одиниця міста Нью-Йорк, яка одночасно є округом штату (county). Усього місто складається з п'яти боро: Манхеттен (New York County), Бруклін (Kings County), Квінз (Queens County), Бронкс (Bronx County) та Стейтен-Айленд (Richmond County).

¹⁵ New York County Law § 926. Election of District Attorneys; Term and Vacancies. New York State Senate. 2014. URL: <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/CNT/926>

**New York State Retirement System – це державна пенсійна система штату Нью-Йорк, яка охоплює прокурорів як виборних посадових осіб і гарантує їм стабільні пенсійні виплати та соціальні гарантії. На відміну від Каліфорнії, яка спеціально виокремила прокурорів у власну пенсійну систему (DARS), Нью-Йорк інтегрував їх у загальну систему забезпечення пенсійних прав на рівні з іншими державними службовцями, що відображає різний підхід до гарантування їхньої незалежності.

¹⁷ New York State Retirement & Social Security Law § 89-d. Optional Twenty-Year Retirement Plan. Albany: New York State Legislature, 2025. URL: <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/RSS/89-D>

виборів. Нью-Йорк є одним із найбільш політично активних мегаполісів США, тому вибори прокурорів тут часто стають предметом національної уваги.

У штаті *Іллінойс* (Кук) окружний прокурор (State's Attorney) обирається прямими виборами на рівні округу, що регулюється *Constitution of the State of Illinois, Art. VI §19*¹⁸. Строк повноважень становить чотири роки, без обмежень щодо кількості переобрань. Закон також передбачає можливість обрання одного прокурора на кілька округів за умови схвалення виборцями. Кваліфікаційні вимоги передбачають, що кандидат має бути громадянином США та ліцензованим адвокатом штату Іллінойс, що гарантує професійну кваліфікацію та відповідність етичним стандартам адвокатської практики. Фінансове забезпечення здійснюється з бюджету округу Кук¹⁹. Окружні прокурори Іллінойсу входять до системи State Retirement Systems of Illinois²⁰, зокрема до Illinois State Employees' Retirement System. Це defined benefit plan, який гарантує щомісячні пенсійні виплати, розмір яких залежить від стажу та заробітку. На відміну від Каліфорнії, де існує спеціалізована система DARS лише для прокурорів, в Іллінойсі прокурори інтегровані в широку державну пенсійну систему для службовців штату.

Перевагами моделі виборів є демократична легітимність і можливість врахування місцевих потреб. Водночас ризики полягають у політизації кримінальної юстиції та залежності від загальнонаціональних політичних трендів. Додатково слід зазначити, що Cook County є другим за величиною округом США після Лос-Анджелеса, тому його прокуратура має значний вплив на кримінальну політику штату Іллінойс.

У штаті *Texas* (Гарріс) окружний прокурор (District Attorney) обирається прямими партійними виборами на рівні округу, що регулюється Texas Government Code §43.180²¹. Строк повноважень становить чотири роки, без обмежень щодо кількості переобрань. Кваліфікаційні вимоги передбачають, що кандидат має бути ліцензованим адвокатом штату Техас. Фінансове забезпечення здійснюється з бюджету округу Гарріс, розмір заробітної плати визначається комісією округу та орієнтується на рівень суддів, що забезпечує матеріальну незалежність.

Окружні прокурори Техасу як виборні посадові особи мають право на пенсійні програми, що адмініструються Employees Retirement System of Texas (ERS)²². Це defined benefit plan, який гарантує довічну ануїтетну виплату після виходу на пенсію. Для прокурорів та інших окружних посадових осіб також діє Texas County & District Retirement System (TCDRS)²³, що охоплює понад 860 округів і забезпечує пенсійні, інвалідні та страхові виплати. Таким чином, у

¹⁸ Constitution of the State of Illinois, Art. VI §19. State's Attorneys – Selection, Salary. Springfield: State of Illinois, 2022. URL: <https://codes.findlaw.com/il/constitution-of-the-state-of-illinois/il-const-art-6-sect-19/>

¹⁹ Cook County State's Attorney – Salary Data. Illinois Public Salaries Database, 2025. URL: <https://illinoiscomptroller.gov/financial-reports-data/data-sets-portals/salary-database>

²⁰ State Retirement Systems of Illinois (SRS). Springfield: Illinois State Board of Investments, 2025. URL: <https://www.srs.illinois.gov>

²¹ Texas Government Code §43.180. Harris County District Attorney. Austin: Texas Legislature, 2024. URL: <https://codes.findlaw.com/tx/government-code/gov-t-sect-43-180/>

²² Employees Retirement System of Texas (ERS). Austin: ERS, 2025. URL: <https://ers.texas.gov>

²³ Texas County & District Retirement System (TCDRS). Austin: TCDRS, 2025. URL: <https://www.tcdrs.org>

Техасі пенсійне забезпечення окружних прокурорів має свою специфіку: вони можуть користуватися одразу двома системами. Розмір виплат визначається стажем та заробітком, а не інвестиційними результатами, і адмініструється на рівні штату, що забезпечує єдині стандарти для всіх виборних посадових осіб. На відміну від Каліфорнії, де існує спеціалізована система лише для прокурорів, у Техасі діє комбінований підхід: прокурори користуються загальними державними програмами, але мають додаткові можливості через місцеві пенсійні системи.

Стосовно переваг, виборність окружних прокурорів у штаті Техас гарантує демократичну легітимність інституту, проте водночас породжує небезпеку політичного впливу на кримінальну юстицію та схильність до загальнонаціональних політичних тенденцій.

У штаті **Флорида** окружний прокурор (State Attorney) обирається прямими партійними виборами на рівні судових округів, що регулюється Florida Statutes §99.061²⁴. Строк повноважень становить чотири роки, без обмежень щодо кількості переобрань. Кваліфікаційні вимоги передбачають, що кандидат має бути членом адвокатури штату Флорида (The Florida Bar), що гарантує професійну кваліфікацію та відповідність етичним стандартам юридичної практики, а також відповідати вимогам щодо партійної належності (365 днів до виборів). Фінансове забезпечення здійснюється з бюджету штату Флорида, заробітна плата прокурора визначається законодавством штату та орієнтується на рівень суддів, що забезпечує матеріальну незалежність від політичного впливу. Окружні прокурори Флориди входять до системи Florida Retirement System (FRS)²⁵ – найбільшої державної пенсійної програми штату, яка охоплює понад 1 млн учасників. Це defined benefit plan, що гарантує щомісячні виплати після виходу на пенсію, розмір яких залежить від стажу та заробітку. Додатково прокурори можуть брати участь у FRS Investment Plan (defined contribution plan), що дозволяє накопичувати індивідуальні пенсійні рахунки. Таким чином, система поєднує гарантовані виплати з можливістю індивідуального накопичення, і майбутні виплати залежать від інвестиційних результатів. Це забезпечує прокурорам одночасно базову фінансову безпеку й додаткові можливості для персонального планування пенсії.

Перевагами моделі є демократична легітимність і можливість врахування місцевих потреб, проте ризики полягають у політизації кримінальної юстиції та залежності від загальнонаціональних політичних трендів. Додатково слід зазначити, що Маямі-Дейд є ключовим округом Флориди, тому його прокуратура має значний вплив на кримінальну політику штату.

У штаті **Луїзіана** окружні прокурори (District Attorneys) обираються населенням шляхом прямих виборів на рівні округів (parishes). Вибори проводяться одночасно з іншими місцевими виборами, організованими виборчими комісіями округів. Строк повноважень становить шість років, при

²⁴ Florida Statutes §99.061. Method of Qualifying for Nomination or Election to Public Office. Tallahassee: Florida Legislature, 2025. URL: <https://www.flsenate.gov/Laws/Statutes/2025/99.061>

²⁵ Florida Retirement System (FRS). Tallahassee: Florida Department of Management Services, 2025. URL: <https://www.myfrs.com>

цьому законодавство не встановлює обмежень щодо кількості переобрань (Louisiana Constitution, Article V, § 26)²⁶.

Кандидат має бути ліцензованим адвокатом штату Луїзіана, мати відповідний стаж юридичної практики та відповідати критеріям доброчесності, що впливають із загальних вимог до членів Louisiana State Bar Association²⁷. Вимоги включають наявність юридичної освіти, відповідний стаж практики (зазвичай не менше п'яти років), проживання у відповідному окрузі та бездоганну професійну репутацію, що підтверджується відсутністю дисциплінарних стягнень.

У штаті Луїзіана діє District Attorneys' Retirement System (LADARS) – окрема пенсійна система, створена у 1956 році відповідно до Louisiana Revised Statutes, Title 11²⁸. Вона є кваліфікованим планом IRS-qualified defined benefit plan (401(a)), що забезпечує щомісячні пенсійні виплати, страхування та інші соціальні гарантії для окружних прокурорів та їхніх заступників. Управління здійснює спеціальна рада (Board of Trustees), яка затверджує інвестиції, пенсії та відшкодування. Фінансування відбувається за рахунок внесків роботодавців (округів) і самих прокурорів. Соціальні гарантії включають медичне страхування, оплачувані відпустки й додаткові пільги. Мета системи – утримання та мотивація кадрів, адже посада окружного прокурора вимагає високої кваліфікації та стабільності. Практичним наслідком такої моделі є висока стабільність кадрів і матеріальна незалежність, проте існує ризик політизації виборчого процесу, коли кандидати можуть будувати кампанії на популістських гаслах щодо кримінальної політики. Службова структура передбачає наявність апарату заступників та помічників прокурора, які призначаються самим окружним прокурором і не є виборними, що забезпечує професійну сталість роботи органу.

Таким чином, Луїзіана є прикладом штату, де прокурори мають прямий виборний статус і водночас користуються окремою пенсійною системою, що гарантує їхню матеріальну незалежність.

У штаті *Арканзас* окружні прокурори (District Prosecuting Attorneys) обираються населенням шляхом прямих виборів у межах судових округів (judicial districts). Вибори проводяться одночасно з іншими місцевими та загальнодержавними виборами, організованими виборчими комісіями округів. Відповідно до чинного законодавства строк повноважень окружного прокурора становить чотири роки, при цьому не встановлюється обмежень щодо кількості переобрань²⁹.

Вимоги до кандидата на посаду окружного прокурора аналогічні вимогам у штаті Луїзіана.

---

²⁶ Louisiana Constitution. Article V, § 26. 1974. URL: <https://codes.findlaw.com/la/louisiana-constitution-of-1974/la-const-art-v-sect-26/>

²⁷ Louisiana State Bar Association. Membership and Professional Standards. URL: <https://www.lsba.org/>

²⁸ Louisiana Revised Statutes. Title 11: District Attorneys' Retirement System. URL: <https://law.justia.com/codes/louisiana/revised-statutes/title-11/rs-11-202/>

²⁹ Arkansas Code, Title 16, Chapter 21 – Prosecuting Attorneys. URL: <https://law.justia.com/codes/arkansas/title-16/subtitle-2/chapter-21/subchapter-1/section-16-21-112/>

Фінансове забезпечення окружних прокурорів здійснюється з державного бюджету, а рівень заробітної плати визначається законодавством штату. Для прокурорів діє спеціальна пенсійна програма у складі Arkansas Judicial Retirement System (AJRS)³⁰, яка охоплює суддів та окружних прокурорів, є defined benefit plan, що забезпечує щомісячні пенсійні виплати після виходу на пенсію, а також додаткові соціальні гарантії, включно з медичним страхуванням³¹. Управління системою здійснює Board of Trustees of the Arkansas Judicial Retirement System, яка затверджує інвестиції, пенсії та відшкодування. Фінансування відбувається за рахунок внесків роботодавців (держави) і самих учасників системи.

Сильна сторона моделі виборності окружних прокурорів у штаті Арканзас полягає у тому, що прокурор отримує демократичну легітимність та пряму підзвітність громаді, адже саме виборці визначають, хто очолюватиме орган обвинувачення в конкретному судовому окрузі. Водночас така система створює ризики політичного впливу на діяльність прокуратури: у період виборчих кампаній кандидати можуть ухвалювати рішення чи формувати риторичку, виходячи з електоральних інтересів, а не виключно з вимог закону та принципів правосуддя.

Організаційна структура прокуратури в Арканзасі побудована так, що поряд із виборним прокурором функціонує апарат професійних співробітників – заступників і помічників, які призначаються керівником і не проходять виборчої процедури. Це дозволяє забезпечити сталість роботи органу, професійну спадкоємність та збереження необхідного рівня компетентності незалежно від зміни особи на виборній посаді. Таким чином, поєднання виборності керівника та призначення апарату створює баланс між демократичною легітимністю та професійною стабільністю. Така модель забезпечує демократичну легітимність і підзвітність громаді, проте існують ризики політизації кримінальної юстиції, особливо під час виборчих кампаній.

У штаті *Кентуккі* окружні прокурори (Commonwealth's Attorneys) обираються громадянами на рівні судових округів (judicial districts). Вибори проводяться одночасно з іншими місцевими та загальнодержавними виборами, організованими виборчими комісіями округів. Строк повноважень окружного прокурора становить шість років, при цьому законодавство не встановлює обмежень щодо кількості переобрань³².

Кандидат на посаду повинен бути ліцензованим адвокатом штату, бути членом Kentucky Bar Association, мати юридичну освіту та стаж практики не менше п'яти років, а також відповідати критеріям доброчесності, що включають відсутність судимостей і дисциплінарних стягнень.

Заробітна плата окружних прокурорів визначається законодавством штату та фінансується з державного бюджету. Для прокурорів діє спеціальна пенсійна програма – Kentucky Prosecutors Retirement Fund, яка охоплює Commonwealth's Attorneys та County Attorneys, що є окремою пенсійною системою³³. Цей план

³⁰ Arkansas Judiciary. Arkansas Judicial Retirement System. URL: <https://arjrs.org/publications/>

³¹ Arkansas Code. Title 24: Retirement and Pensions. 2024. URL: <https://law.justia.com/codes/arkansas/title-24/>

³² Kentucky Constitution. Section 97. 1891. URL: <https://codes.findlaw.com/ky/kentucky-constitution/ky-const-sect-97/>

³³ Kentucky Revised Statutes. URL: <https://codes.findlaw.com/ky/title-viii-offices-and-officers/ky-rev-st-sect-61-505/>

забезпечує: щомісячні пенсійні виплати після виходу на пенсію; медичне страхування; додаткові соціальні гарантії.

Управління системою здійснює Kentucky Public Pensions Authority, що затверджує інвестиції, пенсії та відшкодування. Фінансування відбувається за рахунок внесків роботодавців (держави) і самих учасників системи.

Модель виборності прокурорів у Кентуккі поєднує демократичну легітимність із фінансовою стабільністю, проте водночас створює ризики політизації кримінальної юстиції, особливо у виборчий період, коли прокурори можуть ухвалювати рішення, орієнтуючись на очікування виборців. Службова структура прокуратури передбачає наявність апарату помічників та заступників, які призначаються прокурором і забезпечують професійну сталість роботи органу незалежно від зміни керівника.

У штаті *Міссурі* окружні прокурори (Prosecuting Attorneys) обираються громадянами на рівні округів (counties). Вибори проводяться одночасно з іншими місцевими виборами, організованими окружними виборчими комісіями. Відповідно до законодавства штату строк повноважень окружного прокурора становить чотири роки, при цьому закон не встановлює обмежень щодо кількості переобрань³⁴. Кандидат на посаду повинен бути ліцензованим адвокатом штату Міссурі, мати юридичну освіту та стаж практики не менше п'яти років, а також відповідати критеріям доброчесності, що впливають із вимог Missouri Bar Association.

Заробітна плата окружних прокурорів визначається законодавством штату та фінансується з місцевих бюджетів. Для прокурорів діє спеціальна пенсійна програма Missouri Prosecuting Attorneys and Circuit Attorneys Retirement System (PACARS), яка забезпечує: щомісячні пенсійні виплати після виходу на пенсію; медичне страхування; додаткові соціальні гарантії³⁵.

Управління системою здійснює Board of Trustees of PACARS, яка затверджує інвестиції, пенсії та відшкодування. Фінансування відбувається за рахунок внесків роботодавців (округів) і самих учасників системи.

Службова структура органів прокуратури в Міссурі передбачає наявність апарату заступників і помічників, які призначаються прокурором та забезпечують професійну сталість і безперервність роботи органу.

Модель гарантує демократичну легітимність та підзвітність громаді, а також виступає інструментом утримання й мотивації кадрів, адже посада окружного прокурора вимагає високої кваліфікації та стабільності.

У штаті *Північна Дакота* окружні прокурори (State's Attorneys) обираються громадянами на рівні округів (counties). Вибори проводяться одночасно з іншими місцевими виборами, організованими окружними виборчими комісіями. Строк повноважень окружного прокурора становить

³⁴ Missouri Revised Statutes, Chapter 56 – Circuit and Prosecuting Attorneys. URL: <https://law.justia.com/codes/missouri/title-vi/chapter-56/section-56-010/>

³⁵ Missouri Revised Statutes, §§ 56.805–56.840. URL: <https://law.justia.com/codes/missouri/title-vi/chapter-56/section-56-807/>

чотири роки, при цьому законодавство не встановлює обмежень щодо кількості переобрань³⁶.

Кандидат на посаду State's Attorney повинен бути ліцензованим адвокатом штату Північна Дакота, бути членом North Dakota State Bar Association, мати юридичну освіту та стаж практики не менше п'яти років. Додатково вимагається відповідність критеріям доброчесності, що включають відсутність судимостей та дисциплінарних стягнень.

Заробітна плата окружних прокурорів визначається законодавством штату та фінансується з місцевих бюджетів. Для прокурорів діє спеціальна пенсійна програма у складі North Dakota Public Employees Retirement System (NDPERS), що забезпечує: щомісячні пенсійні виплати після виходу на пенсію; медичне страхування; додаткові соціальні гарантії³⁷.

Управління системою здійснює Board of Trustees of NDPERS, що затверджує інвестиції, пенсії та відшкодування. Фінансування відбувається за рахунок внесків роботодавців (округів) і самих учасників системи. Ця модель забезпечує демократичну легітимність та підзвітність громаді, проте існують ризики політизації кримінальної юстиції, а пенсійна система NDPERS виступає інструментом утримання й мотивації кадрів.

Службова структура органів прокуратури в Північній Дакоті побудована за змішаним принципом: виборний прокурор очолює орган, а апарат заступників і помічників призначається ним особисто. Це дозволяє поєднати демократичну легітимність керівника з професійною сталістю апарату, що забезпечує безперервність роботи прокуратури незалежно від зміни виборної особи. Окружні прокурори взаємодіють із судами, поліцією та іншими правоохоронними органами, координуючи кримінальне переслідування на місцевому рівні.

У Північній Дакоті система виборності прокурорів забезпечує прозорість і довіру з боку громади, адже саме виборці визначають, хто очолюватиме орган обвинувачення у конкретному окрузі. Водночас участь прокурорів у загальній пенсійній системі державних службовців створює для них фінансову стабільність і забезпечує соціальні гарантії, що сприяє утриманню кваліфікованих кадрів. Однак така модель не позбавлена ризиків: виборчий характер посади може призводити до політичного тиску й залежності від настроїв електорату, що потенційно впливає на нейтральність і професійну об'єктивність у здійсненні кримінального переслідування.

Таким чином, можна зробити висновок, що модель виборності окружних прокурорів має спільні риси й водночас демонструє певні відмінності у правовому та фінансовому аспектах. У всіх випадках прокурори обираються громадянами на місцевих виборах, організованих виборчими комісіями штатів та округів, строк їхніх повноважень зазвичай становить чотири роки без обмежень на кількість переобрань, а кваліфікаційні вимоги включають юридичну освіту, ліцензію адвоката та кілька років практики. Фінансове

³⁶ North Dakota Century Code, Title 11, Chapter 11-19.1 (State's Attorneys) URL: <https://law.justia.com/codes/north-dakota/title-11/chapter-11-16/>

³⁷ North Dakota Public Employees Retirement System (NDPERS). Official Website. URL: <https://www.ndpers.nd.gov/>

забезпечення здійснюється з бюджетів штатів та округів, заробітна плата визначається законами і рішеннями місцевої влади, а пенсійні права прокурорів інтегровані у загальні державні системи.

Виборність впливає лише на спосіб приходу на посаду, але не створює спеціальних фінансових умов: зарплата й пенсія визначаються законодавством, а не виборцями. Відмінності між штатами стосуються деталей – у Каліфорнії діє спеціалізована система для прокурорів, у Нью-Йорку зарплата прямо прив'язана до суддівської, в Іллінойсі існує окремий фонд округу Кук, у Техасі поєднуються державна та місцева системи, а у Флориді функціонує змішана модель із гарантованими виплатами та інвестиційним планом.

Виборність прокурорів також супроводжується створенням спеціалізованих пенсійних програм, які гарантують матеріальну незалежність і стабільність служби. Разом із тим, в академічній літературі зазначається, що цей зв'язок радше опосередкований: виборність прокурорів підвищує їхню політичну видимість і автономію, а окремі пенсійні програми створюються як інструмент забезпечення стабільності та незалежності служби.³⁸ Коли посада прокурора є виборною, він отримує статус, подібний до суддів чи шерифів, і це часто супроводжується окремими соціальними гарантіями.

Водночас важливо розрізнити два типи ситуацій: у низці штатів (Каліфорнія, Луїзіана, Арканзас, Кентуккі, Міссурі) виборність прокурорів поєднується з інституційною автономією, і для забезпечення стабільності служби створюються спеціалізовані пенсійні програми; в інших штатах (наприклад, Нью-Йорк) посади прокурорів є виборними, але входять до загальної системи державних службовців без окремих преференцій (Таблиця 1).

Автори наукових досліджень пояснюють це кількома факторами: масштабність юрисдикцій (у великих округах створюють окремі фонди для стабільності кадрів), політична культура штату (де сильна традиція місцевої автономії – там більше шансів на окремі пенсійні програми), історія інституційних реформ (де прокурорів прирівнювали до суддів чи шерифів – там створювали спеціальні пенсійні системи), а також фінансова логіка (окремі системи дозволяють уникати залежності від загальних бюджетів і гарантувати незалежність від політичних змін). Виборність прокурорів визначає їхній особливий статус як виборних посадових осіб, що слугує підставою для окремих пенсійних програм, хоча сама по собі не впливає на умови чи розмір пенсій³⁹.

Отже, виборна модель окружних прокурорів у США є прямою та переважно партійною, забезпечує демократичну легітимність і підзвітність громаді, але водночас створює ризики політизації кримінальної юстиції та зменшення незалежності прокуратури. Усі приклади підтверджують, що принцип виборності є спільним, а відмінності полягають у правових і фінансових механізмах, які залежать від законодавства конкретного штату.

Узагальнений аналіз досліджуваних питань наведено в Таблиці 1.

³⁸ Laurin, J. E. Progressive Prosecutorial Accountability. *Fordham Urban Law Journal*, Vol. 50, No. 5. 2023. URL: https://law.utexas.edu/faculty/uploads/publication_files/progressive-prosecutorial-accountability.pdf

³⁹ Tonry, M. Introduction: Understanding Prosecutors in All Their Contexts. 2021. URL: <https://academic.oup.com/edited-volume/34239/chapter/290300030>

Таблиця 1

№ з/п	Юрисдикція	Правові підстави виборів	Вид виборів	Строк повноважень	Кваліфікаційні вимоги	Фінансування та соціальні гарантії
1.	Каліфорнія	Кодекс виборів Каліфорнії	прямі вибори на рівні округу	4 роки, без обмежень переобрання	ліцензований адвокат штату Каліфорнія, стаж юридичної практики, доброчесність	система фінансування: бюджет округу; зарплата орієнтована на суддів; District Attorneys' Retirement System, локальні пільги
2.	Нью-Йорк	Закон про округи штату Нью-Йорк	прямі вибори на рівні округів	4 роки, без обмежень переобрання	адвокат, допущений до практики у штаті Нью-Йорк	система фінансування: бюджет штату та міста; New York State Retirement System; Optional 20-Year Retirement Plan
3.	Іллінойс	Конституція штату Іллінойс	прямі вибори на рівні округу; можливість обрання одного прокурора на кілька округів (за погодженням із виборцями)	4 роки, без обмежень переобрання	ліцензований адвокат штату Іллінойс	система фінансування: бюджет округу Кук; State Retirement Systems of Illinois
4.	Техас	Конституція штату Техас та Кодекс управління	прямі вибори на рівні округу	4 роки, без обмежень переобрання	ліцензований адвокат штату Техас	система фінансування: бюджет округу; зарплата орієнтована на суддів; Employees Retirement System of Texas (ERS), Texas County & District Retirement System
5.	Флорида	Статут Флориди	прямі вибори на рівні судових округів	4 роки, без обмежень переобрання	член адвокатури штату Флорида; вимога партійної належності (365 днів до виборів)	система фінансування: бюджет штату; зарплата визначається законом; Florida Retirement System, FRS Investment Plan
6.	Луїзіана	Конституція Луїзіани	прямі вибори на рівні округів	6 років, без обмежень	ліцензований адвокат штату Луїзіана, проживання в окрузі; доброчесність	система фінансування: District Attorneys' Retirement System; фінансування з внесків округів та прокурорів; медичне страхування
7.	Арканзас	Кодекс Арканзасу	прямі вибори у межах судових округів	4 роки, без обмежень	ліцензований адвокат штату Арканзас;	система фінансування: Arkansas Judicial Retirement System;

					проживання в окрузі; добročесність	фінансування з держбюджету та внесків учасників; пенсійні виплати, медичне страхування
8.	Кентуккі	Конституція Кентуккі та Ревізовані статuti Кентуккі	прямі вибори на рівні судових округів	6 років, без обмежень	ліцензований адвокат штату Кентуккі; добročесність	система фінансування: Kentucky Prosecutors Retirement Fund; фінансування з держбюджету та внесків учасників; пенсійні виплати, медичне страхування
9.	Міссурі	Ревізовані статuti Міссурі	прямі вибори на рівні округів	4 роки, без обмежень	ліцензований адвокат штату Міссурі; добročесність	система фінансування: Missouri Prosecuting Attorneys and Circuit Attorneys Retirement System; фінансування з місцевих бюджетів та внесків учасників; пенсійні виплати, медичне страхування
10.	Північна Дакота	Кодекс Північної Дакоти	прямі вибори на рівні округів	4 роки, без обмежень	ліцензований адвокат штату Північна Дакота; добročесність	система фінансування: North Dakota Public Employees Retirement System; фінансування з місцевих бюджетів та внесків учасників; пенсійні виплати, медичне страхування

2. Правові засади виборів і статус виборних прокурорів у Швейцарській Конфедерації.

У Швейцарії в більшості кантонів прокурори не є виборними посадовими особами. Прокуратури функціонують як адміністративні органи у складі департаментів юстиції або безпосередньо підпорядковуються уряду кантону, який їх призначає.

Прямі вибори прокурорів існують лише у двох кантонах: Цюрих та Женева.

Вибори прокурорів у кантоні **Цюрих** регулюються Кантональною конституцією (Kantonsverfassung Zürich)⁴⁰ та Законом про організацію судів і прокуратури (Gesetz über die Gerichts- und Behördenorganisation, GOG)⁴¹. Ці акти визначають порядок формування прокуратури, процедуру виборів та умови перебування на посаді.

Вибори відбуваються на районному рівні, охоплюючи весь кантон Цюрих (понад 1,5 млн населення). У кантоні Цюрих прокуратура організована за

⁴⁰ Kantonsverfassung Zürich. Zürich. Staatskanzlei. 2005. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/14_fga/de

⁴¹ Gesetz über die Gerichts- und Behördenorganisation im Zivil- und Strafprozess (GOG). Zürich. Staatskanzlei. 2023. URL: <https://www.lexfind.ch/fe/de/tol/22475/de>

окружним принципом (Bezirke)⁴². Кожен район має власних прокурорів (Staatsanwältinnen und Staatsanwälte), які відповідають за здійснення кримінального переслідування та підтримання обвинувачення в суді. Кантон має 12 округів (Bezirke), кожен із власною прокуратурою, але всі вони входять до єдиної системи Staatsanwaltschaft des Kantons Zürich. Це дозволяє поєднувати локальну підзвітність із централізованим управлінням.

Прокурори (Staatsanwälte) обираються разом із суддями під час так званих оновлювальних виборів (Erneuerungswahlen), що проводяться кожні кілька років. Наприклад, у лютому 2025 року відбулися вибори 35 прокурорів на новий строк (2025–2029)⁴³, що критикувалися у пресі як надмірне навантаження на громадян⁴⁴. Кандидати повинні подавати офіційні пропозиції, підписані щонайменше 15 виборцями з політичним правом голосу у відповідному районі. Якщо кількість кандидатів відповідає кількості місць, вибори відбуваються за процедурою «тихої виборності» (stille Wahl). Якщо кандидатів більше або виникає конкуренція, проводиться урнове голосування (Urnenwahl), тобто пряме голосування населення.

Вибори є прямими, громадяни кантону голосують за кандидатів. Кандидати можуть висуватися від політичних партій або як незалежні. Строк повноважень становить чотири роки, після чого проводяться нові вибори. Обмежень щодо кількості переобрань немає.

Кандидат повинен мати юридичну освіту та право на адвокатську практику у Швейцарії. Висуваються особи з підтвердженим професійним досвідом та репутацією добросовісності.

Заробітна плата прокурорів визначається тарифною сіткою державних службовців кантону Цюрих, орієнтуючись на рівень кантональних суддів.

У Швейцарії система пенсійного забезпечення є єдиною для всіх громадян і державних службовців, незалежно від того, чи вони займають виборні чи призначувані посади. Це означає, що прокурори – як ті, що обираються громадянами, так і ті, що призначаються парламентами чи урядами інших кантонів, – охоплені однаковими механізмами пенсійного забезпечення. Таке забезпечення організоване за принципом трьох стовпів (Dreisäulensystem), який поєднує державні, професійні та приватні механізми. По перше, Alters- und Hinterlassenenversicherung (AHV) – це державне обов’язкове страхування на випадок старості та втрати годувальника, яке фінансується внесками працівників і роботодавців, а також частково з федерального бюджету. AHV гарантує мінімальний рівень доходу після виходу на пенсію. Система була запроваджена у 1948 році й охоплює всіх осіб, які працюють у Швейцарії⁴⁵.

⁴² Kanton Zürich. Bezirke. Zürich. Kanton Zürich. 2026. URL: <https://www.zh.ch/de/politik-staat/bezirke.html>

⁴³ Kanton Zürich. Staatsanwaltschaft: Erneuerungswahlen 2025–2029. Zürich. Kanton Zürich. 2025. URL: <https://www.zh.ch/de/news-uebersicht/medienmitteilungen/2025/02/wahlen-der-staatsanwaeltinnen-und-staatsanwaelte-vom-9-februar-2025-im-bezirk-zuerich-regierungsrat-weist-stimmrechtsrekurs-ab.html>

⁴⁴ Blue News. Zurich overburdens citizens with election of public prosecutors. Zürich. Bluewin. 2025. URL: <https://www.bluewin.ch/en/news/switzerland/zurich-overburdens-citizens-with-election-of-public-prosecutors-2530117.html>

⁴⁵ Bundesamt für Sozialversicherungen. Altersvorsorge – Dreisäulensystem. URL: <https://unia.ch/de/ratgeber/sozialversicherungen/altersvorsorge>

Другий стовп Berufliche Vorsorge (BVG) – це професійне пенсійне забезпечення, яке регулюється Законом про професійне забезпечення (BVG/LPP). Воно є обов'язковим для найманих працівників і фінансується спільними внесками роботодавця та працівника у пенсійні фонди (Pensionskassen), його метою є підтримати звичний рівень життя після виходу на пенсію, а також забезпечити захист у випадку інвалідності чи втрати годувальника⁴⁶.

Третій стовп Private Vorsorge – це добровільні індивідуальні накопичення у вигляді банківських рахунків, страхових полісів чи інвестиційних продуктів. Держава стимулює приватні накопичення через податкові пільги. Цей стовп дозволяє кожному громадянину доповнити базове та професійне забезпечення й гарантувати додатковий комфортний рівень життя⁴⁷. Таким чином, система трьох стовпів у Швейцарії забезпечує баланс між мінімальними державними гарантіями, професійним рівнем життя та індивідуальними накопиченнями. Немає окремих чи спеціальних пенсійних схем для виборних прокурорів – як зазначалося, вони користуються тими самими механізмами, що й інші працівники публічного сектору. Єдина відмінність може полягати у рівні заробітної плати, який залежить від кантону та посади, але не від способу призначення чи виборності.

Отже, пенсійна система є універсальною: виборні прокурори не мають окремих чи спеціальних механізмів забезпечення. Вони охоплені тією ж трирівневою системою, що й усі інші громадяни та державні службовці.

Таким чином, у Цюріху прокурори мають виборний статус, що відрізняє його від більшості інших кантонів, де прокуратура функціонує як адміністративний орган із призначеними посадовими особами.

У кантоні **Женева** існує унікальна практика, яка відрізняє його від більшості інших кантонів Швейцарії. Понад 500 суддів і прокурорів обираються населенням на прямих виборах. Це стосується й Генерального прокурора (Procureur général)⁴⁸, який обирається безпосередньо громадянами строком на шість років, що передбачено Конституцією Женеви⁴⁹ після реформи законодавства. Якщо кількість кандидатів відповідає кількості посад, застосовується процедура «тихої виборності» (élection tacite), коли голосування не проводиться. Якщо ж кількість кандидатів перевищує кількість посад або виникає конкуренція, проводиться пряме голосування населення⁵⁰.

Інші прокурори не обираються населенням напряму. Їх призначення здійснюється через процедури, які проводить Grand Conseil (Велика рада) кантону. У рамках так званих Gesamterneuerungswahlen (загальних виборів)

⁴⁶ Swiss Life. BVG/LPP and pension funds: everything you need to know. 2026. URL: <https://www.swisslife.ch/en/individuals/future-provisions-assets/guide/bvg-lpp-pension-fund.html>

⁴⁷ AXA. The three-pillar system: a simple explanation. Zürich. 2025. URL: <https://www.axa.ch/en/pension/pension-system.html>

⁴⁸ SRF. Genf und ein vom Volk gewählter Generalstaatsanwalt. Zürich: Schweizer Radio und Fernsehen. 2014. URL: <https://www.srf.ch/audio/echo-der-zeit/genf-und-ein-vom-volk-gewaehlter-generalstaatsanwalt?partId=c003d3ce-b197-4ef2-b2b4-ba0a1e51b71b>

⁴⁹ République et canton de Genève. Constitution de la République et canton de Genève du 14 octobre 2012. Genève. République et canton de Genève. 2012. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2013/1846_fga/fr

⁵⁰ Blue News. Deux candidats retenus pour l'élection du procureur général. Lausanne. Bluewin. 2025. URL: <https://www.bluewin.ch/fr/infos/suisse/deux-candidats-retenus-pour-l-lection-du-procureur-g-n-ral-2990324.html>

парламент затверджує суддів і прокурорів, включно з «procureurs extraordinaires» та іншими посадовими особами судової влади. У Женеві існує система непрямої виборності, коли прокурори формально вважаються виборними, але їх обирає не народ, а парламент.

Ця подвійна модель – пряма виборність для Генерального прокурора та непряма виборність для інших прокурорів – робить кантон Женева унікальним прикладом поєднання демократичної легітиматії через народне голосування та інституційного контролю через парламентські процедури.

Кандидати можуть висуватися від політичних партій або як незалежні. Серед кваліфікаційних вимог передбачено наявність юридичної освіти, права на адвокатську практику у Швейцарії, відповідного досвіду роботи та підтверженої доброчесності. Строк повноважень становить п'ять років, без обмежень щодо кількості переобрань.

Соціально-правовий статус прокурорів у Женеві відповідає загальним нормам державної служби: заробітна плата визначається тарифами держслужбовців кантону, пенсійне забезпечення здійснюється через загальнонаціональну трирівневу систему (AHV, BVG, приватні накопичення), гарантуються оплачувані відпустки, лікарняні та медичне страхування.

Таким чином, Женева є кантоном, де прокурори мають прямий виборний статус, що суттєво підвищує їх демократичну легітимність і підзвітність перед громадянами.

Узагальнені дані щодо досліджуваних кантонів наведено в Таблиці 2.

Таблиця 2

№ з/п	Юрис-дикція	Правові підстави виборів	Вид виборів	Строк повноважень	Кваліфікаційні вимоги	Фінансування та соціальні гарантії
1.	Цюрих	Кантональна конституція; Закон про організацію судів і прокуратури	прямі вибори прокурорів на районному рівні (Bezirke); одночасно з виборами суддів; можливі «тихі вибори» або «урнове» голосування	4 роки, без обмежень переобрання	юридична освіта; право на адвокатську практику у Швейцарії; підтверджений стаж та доброчесність	система фінансування: зарплата визначається тарифами держслужбовців кантону; пенсійне забезпечення через загальнонаціональну систему
2.	Женева	Конституція кантону Женева; парламентські процедури	прямі вибори Генерального прокурора	6 років для Генерального прокурора; без обмежень переобрання	юридична освіта; право на адвокатську практику у Швейцарії; професійний досвід; доброчесність	система фінансування: зарплата визначається тарифами держслужбовців кантону; пенсійне забезпечення через загальнонаціональну систему

Висновки

У проаналізованих державах виборність прокурорів є винятком на тлі загального підходу до формування органів прокуратури та зберігається переважно як історично сформована інституційна традиція на місцевому рівні.

У Сполучених Штатах Америки виборність прокурорів поширена на рівні адміністративних округів і існує у більшості штатів. Така модель сформувалася під впливом традицій американської правової системи, зокрема принципів місцевого самоврядування, підзвітності посадових осіб громаді та значної дискреції прокурора у формуванні кримінальної політики на місцевому рівні. Вибори забезпечують прокурорам демократичну легітимність і прямий мандат від виборців, що дозволяє громаді впливати на пріоритети кримінальної політики.

У Швейцарській Конфедерації виборність прокурорів зберігається лише в окремих кантонах і пов'язана передусім із традиціями прямої демократії та кантональної автономії. У цих умовах обрання прокурора розглядається як один із механізмів безпосереднього контролю громадян за діяльністю державних інституцій.

Досвід США свідчить, що виборність прокурорів є лише способом їх обрання на посаду, але не формує окремої універсальної системи матеріального або пенсійного забезпечення. Фінансування діяльності прокуратури, рівень оплати праці та пенсійні гарантії регулюються законодавством штатів і можуть істотно різнитися залежно від адміністративно-територіальної структури, політичних традицій і фінансових можливостей відповідних юрисдикцій.

Водночас модель виборності прокурорів як у США, так і у Швейцарії має переваги й ризики. До її сильних сторін належать демократична легітимність прокурора та його безпосередня підзвітність громаді. Водночас така система може створювати передумови для політизації діяльності прокуратури, оскільки під час виборчих кампаній прокурори або кандидати на посаду можуть орієнтуватися на електоральні очікування виборців.

В Україні конституційні засади організації прокуратури ґрунтуються на принципах незалежності прокурорів та політичної нейтральності прокуратури. З огляду на історичні, правові та інституційні особливості функціонування прокуратури в Україні, на нашу думку, запровадження моделі виборності прокурорів може створити додаткові ризики політичного впливу на їх діяльність, а також залежності від інтересів місцевих політичних акторів. У зв'язку з цим, інститут виборності прокурорів, характерний для окремих правових систем, не повною мірою узгоджується з існуючою моделлю організації та функціонування прокуратури в Україні.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.